

Zemřel MUDr. Vladimír Zikmund, CSc. (27. 5. 1925–18. 10. 2020)

MUDr. Vladimír Zikmund, CSc., emeritní vedoucí oddělení epidemiologie na hygienické stanici v Liberci, zemřel dne 18. října 2020. Byl jedním z lékařů epidemiologů, kteří celý svůj život zasvětili prevenci především infekčních onemocnění a rozvoji intervenční epidemiologie ve své vlasti i ve světě.

Foto z knihy V. Zikmunda: Historické vítězství nad černými neštovicemi (Powerprint Praha, 2019)

Vladimír Zikmund se narodil 27. 5. 1925 v Teplicích. Po absolvování gymnázia studoval na Lékařské fakultě UK v Praze, kterou dokončil v roce 1951. Inklinoval k preventivním oborům, významnou osobností v jeho rozhodování pro veřejné zdravotnictví a epidemiologii byl prof. Raška, zejména jeho přednášky a práce, dnes bychom řekli o kontrole a prevenci infekčních nemocí. V letech 1951 – 1980 pracoval jako přednosta odboru epidemiologie na Krajské hygienické stanici Severočeského kraje v Liberci.

Od počátku úzce spolupracoval s prof. Raškou a Ústavem epidemiologie a mikrobiologie. Prof. Raška dbal na zapojení zkušených lékařů epidemiologů do činnosti Světové zdravotnické organizace (SZO) a především do programu eradikace pravých neštovic. Dr. Zikmund se v roce 1962 stal jedním z prvních československých expertů kandidujících do služeb SZO a v roce 1964 vycestoval do tehdejší Demokratické republiky Kongo. Nastoupil tam jen čtyři roky po tom, co bývalá belgická kolonie Kongo získala nezávislost a pracovní a životní podmínky byly velmi náročné. Pracoval zde téměř do konce roku 1968. V průběhu toho roku za asistence dr. Zikmunda úspěšně začala rozsáhlá očkovací kampaň proti pravým neštovicím a do jeho odchodu se povedlo naočkovat téměř půl milionu osob. Kromě samotné očkovací kampaně bylo důležité, že jako žák prof. Rašky uplatňoval principy epidemiologické surveillance, která byla v roce 1968 ustanovená SZO standardní pracovní metodou terénní epidemiologie.

Jako dlouholetý pracovník Světové zdravotnické organizace působil dále v Indii (1971–1975). Významně přispěl k úspěchu programu prosazením metody aktivního vyhledávání nemocných neštovicemi „dům od domu.“ Američané mu žertem říkali „father of active search“. Z Indie jej v průběhu roku 1975 urgentně povolali šetřit výskyt neštovic v Somálsku, v době, kdy už byla Afrika prohlášena za neštovicí prostou. V Bangladéši se podílel na certifikaci, tedy na oficiálním potvrzení eradikace varioly v zemi. V letech 1980–1988 pracoval v rámci dalších programů Světové zdravotnické organizace v Jižním Jemenu

(1981–1985) a v krátkých misích v zemích Asie, Laosu, Kambodži a dalších.

Od počátku profesionálního působení nejen vykonával rutinní činnost epidemiologa, ale věnoval se vědě, dnes bychom řekli operačnímu výzkumu. V prvních pracích byl spolupracovníkem prof. Liškutína a společně se věnovali dezinfekci a účinkům detergentů. Epidemiologie porodnicko-novorozeneckých oddělení byla rovněž jeho předním zájmem. Liberecký kraj jako první v ČSR naočkoval všechny děti proti dávivému kašli. Společně s prof. Raškou a dalšími významnými kolegy řešili a publikovali zprávy z epidemií, jako byla rozsáhlá epidemie salmonelózy v krajském městě Liberci (1959), nebo epidemie hepatitidy přenášené mlékem (1966) a hepatitidy ve škole šířené vodní cestou (1972). Věnoval se rovněž zkoumání možnosti očkování inaktivovanou očkovací látkou proti chřipce u zdravotně stigmatizovaných osob (1965). S dalšími autory popsal endemické ohnisko moru na východě Konga (1969). Byl spoluautorem šesti článků věnovaných různým aspektům eradikace pravých neštovic. Poznatky z osobního působení epidemiologa při Ministerstvu zdravotnictví Demokratické republiky Kongo, v rámci programu eradikace pravých neštovic, formuloval ve své kandidátské práci, kterou obhájil v roce 1979. Odvaha publikovat i neprůkazné výsledky o opakovaném intrazáním podání chřipkové vakcíny byla důležitým počinem především z pohledu medicíny založené na důkazech. Za zmínku stojí, že práce MUDr. Zikmunda v domácím prostředí, např. šetření epidemie hepatitidy ve škole v Liberci, byly inspirací kolegům i v zahraničí. V pozdější době své profesionální dráhy se také zabýval neinfekčními epidemiologiemi kardiovaskulárních onemocnění. Spolu s publikovanými články je autorem více než čtyřiceti přednášek na vědeckých konferencích.

Osobnost doktora Vladimíra Zikmunda lze podle jeho kolegů stručně charakterizovat dvěma slovy: přísný, ale spravedlivý. Byl vzorem odborníka epidemiologa zabývajícího se infekčními, ale i neinfekčními nemocemi ohrožujícími zdraví v regionu, za který byl odpovědný. Můžeme směle říct, že dr. Zikmund patřil

k průkopníkům terénní epidemiologie. Jako mnozí, kteří pracovali ve vlasti i v zahraničí, musel zvládnout jak svoji profesionální náplň, tak cizí jazyky každodenního života a odborné komunikace. Pracoval bez možností, které dnes moderní terénní epidemiologie využívá. Činnost v Africe i Asii byla výzvou odbornou, organizační, kulturní i bezpečnostní.

Odkaz doktora Zikmunda pro celou společnost je nezpochybnitelný. I díky němu celé generace dětí nemusí čelit nákaze pravými neštovicemi. Svým zaujetím pro epidemiologii "infikoval" mnohé své spolupracovníky. V roce 2019 dokončil svoji poslední knihu "Historické vítězství nad černými neštovicemi". Tuto knihu vydal na své vlastní náklady a věnoval ji epidemiologům na všech krajských hygienických stanicích v České republice. V lednu 2020, těsně před pandemií covidu-19, byla tato kniha přijata do archivu a knihovny SZO.

V roce 2017 obdržel ocenění Pocta hejtmana Libereckého kraje za přínos v oblasti vědy, výzkumu a lékařství. V roce 2017 mu bylo uděleno čestné členství Společnosti pro epidemiologii a mikrobiologii ČLS JEP. V roce 2018 mu byla udělena Medaile města Liberec za mimořádné zásluhy v oblasti epidemiologie. Jeho celoživotní dráhu terénního epidemiologa ocenila za SZO dr. Rosamund Lewis, Head, Smallpox Secretariat a dr. Maurizio Barbeschi, Senior Advisor, Global Health Security:

"We have recently received your fascinating report of your professional journey and thirteen years as a small-

pox eradicator. Thank you very much for sharing your writing on the historical victory over smallpox.

WHO is especially grateful for your dedicated efforts to fight infectious disease threats during your whole professional life. Your fieldwork with the goal of immediate action to address a public health problem is a model for contemporary epidemiologists. Communicable diseases continue to represent a formidable challenge to efforts of ensuring public health by the professionals who track and contain them. They also represent an opportunity for the global community to work together to mitigate this risk as you did. Epidemiologists have a key role among multi-professional teams in and across all countries. Your country and the world community still need persons such as yourself to address current threats like measles, influenza, new and emerging viruses, antimicrobial resistance and vaccine hesitancy, not to mention the ongoing effort to eradicate polio. National and international response to communicable diseases threats urgently need highly qualified surge capacity to keep the world safe."

Bylo nám ctí, pane doktore...

***Za epidemiology Jana Prättingerová
a Vladimír Příkazský***

Po dohodě šéfredaktorů byl příspěvek otištěn i v časopise Zprávy Centra epidemiologie a mikrobiologie.